

Ткач Олексій
ст. гр. ФУПОЗМ-21
Тернопільський національний економічний університет
olexiy.tkach@i.ua
Науковий керівник – к.е.н., доц. Горин В. П.

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ НА ОСВІТУ

В сучасних умовах освіта – це один з визначальних чинників політичного, соціально-економічного, культурного та наукового розвитку суспільства. Більш того, вона є тим стратегічним ресурсом, що може забезпечити прискорений ріст економіки і поліпшення добробуту усіх верств населення, зміцнити авторитет і конкурентоспроможність держави на міжнародній арені. Тому розвиток освіти й забезпечення її належного фінансування в науковому середовищі та владних колах усвідомлюється як невід’ємна передумова гарантування національної безпеки.

Винятково важливе значення освіти як потужного чинника економічного й гуманітарного розвитку держави обумовлює той факт, що фінансові ресурси держави практично у всіх країнах світу є основою фінансового забезпечення галузі. Формування об’ємних параметрів видатків бюджету на освіту, питомої ваги їх у загальному обсязі бюджетних видатків та внутрішньої структури, а також ефективності використання відбувається під впливом цілого комплексу чинників зовнішнього і внутрішнього середовища. На нашу думку, до чинників зовнішнього середовища слід зарахувати: а) пріоритети державної соціально-економічної політики; б) якість правового регулювання надання освітніх послуг; в) інфляційні процеси в економіці; г) демографічну ситуацію.

Першим чинником зовнішнього середовища, який впливає на формування і ефективність видатків бюджету на освіту є пріоритети державної соціально-економічної політики. Об’ємно-структурні параметри видатків бюджету на освіту залежать від обраних пріоритетів суспільного розвитку. Так, наприклад, впроваджувані в теперішній час реформи вищої та загальної освіти можуть зумовити як підвищення, так і зниження видатків бюджету на освіту відповідно до їхніх завдань, механізму реалізації та інших чинників.

Граничні параметри видатків бюджету на освіту закріплені у кількох правових документах. Зокрема, у Законі України «Про освіту» визначено, що держава має забезпечити бюджетні асигнування на освіту в розмірі не меншому, ніж 7% ВВП за рахунок коштів бюджетів усіх рівнів та інших

ресурсів. При цьому обсяги фінансування напрямів освіти мають визначатись відповідними стандартами освіти, тобто вперше державою гарантоване фінансування галузі на рівні, що враховує неможливість бюджетної системи, а реальні потреби освіти [3]. Втім, у Методиці оцінки рівня економічної безпеки, розробленій Міністерством економічного розвитку і торгівлі цей показник визначений на рівні 8,3% ВВП.

Примітно, що зафіксований у нормативних документах необхідний рівень фінансування освіти в Україні значно нижчий у порівнянні з аналогічними показниками розвинутих країн світу. До прикладу, видатки розширеного уряду на освіту становлять у Данії 8,8% ВВП, США – 8%, Бельгії – 8,3%, Швеції – 7,7% [5, с. 64]. Якщо скористатися загальноприйнятим у світі показником рівня суспільних видатків на освіту у ВВП, то в Україні він становить близько 6,5% ВВП, що значно нижче від оптимальних 7-9% ВВП. При цьому, в Україні більше 95% цих видатків здійснюються за рахунок ресурсів зведеного бюджету держави [1, с. 251].

Правове регулювання надання освітніх послуг виступає підставою для здійснення видатків державного бюджету на освіту, тому новації у галузевому законодавстві мають суттєвий вплив на процеси планування і фінансування відповідних видатків, а також їхню ефективність. Для прикладу, прийнятою у 2013 році Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року визначено стратегічні завдання розвитку освіти, серед яких вагоме місце належить питанням реформування фінансового забезпечення освіти. Зокрема, найважливішими завданнями цієї стратегії, які безпосередньо вплинуть на обсяги та структуру видатків бюджету на освіту є:

- перехід у фінансуванні навчальних закладів від принципу їх утримання до принципу формування бюджетів, виходячи із чисельності контингенту та стандарту вартості навчання одного учня, студента;
- багатоканальне фінансування освіти через запровадження системи субсидій, грантів, кредитів, їх поєднання та диференціації;
- розширення практики фінансування вищих навчальних закладів за контрактами із чітким визначенням конкретних результатів діяльності;
- збільшення асигнувань на науково-дослідну діяльність у галузі освіти, доведення обсягів фінансування досліджень і розробок у вищих навчальних закладах до рівня не менше 10% від загальних асигнувань на їх утримання;
- розроблення механізмів стимулювання та заохочення бізнесу, фізичних і юридичних осіб до участі в розвитку системи освіти [2].

Інфляційні процеси в економіці визначають необхідність проведення індексації видатків бюджету на освіту, при цьому рівень індексації може бути як порівняний з темпами інфляції, так і бути нижчим за її фактичне

значення. У випадку відставання темпів приросту видатків на освіту від рівня інфляції відбувається зменшення обсягів фінансування у реальному вимірі, що може спричинити погіршення соціально-економічного становища навчальних закладів та їхніх працівників, призвести до зниження якості освітніх послуг.

Наступним фактором зовнішнього середовища є демографічна ситуація. При плануванні і фінансуванні видатків бюджету на освіту слід враховувати динаміку чисельності дітей та підлітків, які становлять контингент учнів та студентів навчальних закладів, фінансованих з бюджету. Впродовж останніх років додатково до цього чинника слід враховувати такий важливий зовнішній чинник, як зростання освітньої міграції. За останні кілька років чисельність студентів, які навчаються за межами України зросла у кілька разів і перевищила 53 тис. осіб [4]. Внаслідок цього затребуваність вищої освіти, яку надають вітчизняні навчальні заклади значно знизилась, що призвело до значного скорочення мережі цих закладів і чисельності персоналу, що відповідним чином позначилось на видатках бюджету.

Внутрішні чинники характеризують можливість впливу органів державної влади на показники результатів діяльності в сфері освіти і на ефективність видатків бюджету при визначенні їхніх обсягів. Фактичні видатки бюджету на освіту необхідно співвідносити з чинниками, що їх зараховують до внутрішнього середовища: а) структурою і особливостями організації мережі державних освітніх установ, фінансованих з бюджету; б) середньою заробітною платою в країні, яка зумовлює рівень оплати праці працівників у сфері освіти; в) величиною видатків бюджету в розрахунку на одного учня (студента).

Видатки бюджету на освіту залежать від структури, специфіки організації мережі освітніх установ, фінансованих з бюджету. Причому необхідно брати до уваги організаційно-правову форму установ освіти, їхнє місцезнаходження, специфіку контингенту учнів (студентів). Оптимізація мережі навчальних закладів позитивно впливає на ефективність витрачання коштів бюджету на освіту. Проведення в Україні реформи децентралізації, утворення об'єднаних територіальних громад супроводжує оптимізація мережі закладів загальної освіти через утворення так званих «опорних» шкіл. Наслідком цих процесів є перерозподіл видатків бюджету на освіту у розрізі навчальних закладів. Іншим чинником внутрішнього порядку, який суттєво впливає на параметри видатків бюджету на освіту є реформа системи інклюзивного навчання, яка полягає у поступовій ліквідації мережі спеціалізованих навчальних закладів для дітей з особливими потребами та інтеграцію цих дітей у звичайне освітнє середовище.

Середня заробітна плата в країні як орієнтир для формування рівня оплати праці в освіті – це наступний чинник, який впливає на формування і ефективність видатків бюджету на освіту. Підвищення рівня оплати праці у галузі освіти, доведення і збереження відповідності рівня заробітної плати педагогічних працівників у галузі до рівня середньої заробітної плати по економіці можуть виступати заходами, спрямованими на підвищення якості надаваних освітніх послуг. Подібні заходи сприяють мотивації працівників галузі освіти, забезпечення умов для залучення висококваліфікованих кадрів.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що формування видатків бюджету на освіту відбувається у складному макроекономічному середовищі, що поєднує дію чинників внутрішнього та зовнішнього порядку. Урахування їх дії при визначенні пріоритетів державної політики у гуманітарній сфері – одна із найважливіших передумов успішного розвитку освіти в сучасних умовах.

Література:

1. Горин В. П. Бюджетне фінансування освіти в світлі критеріїв соціальної безпеки / В. П. Горин // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Економіка. – 2010. – Вип. 15. – С. 248-255.
2. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>
4. У 2015 році за кордоном навчалися 53 тисячі українських студентів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/UKRAINE/u-2015-roci-za-kordonom-navchalisya-53-tisyachi-ukrayinskih-studentiv-206742_.html
5. Шахова Г. Я. Государственные расходы и социально-экономическое развитие / Г. Я. Шахова, И. П. Боженко // Финансы. – 2005. – № 8. – С. 61-66.

Толуб'як Павло

ст. гр. ФУПОМ-22

Тернопільський національний економічний університет

ptolubyak@gmail.com

Науковий керівник – к.е.н., ст.викл. Петрушка О.В.

ЗАЛУЧЕННЯ МІГРАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНВЕСТИЦІЙ У РЕГІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ

Залучення капіталу трудових мігрантів в економіку прикордонних регіонів є одним із механізмів збільшення регіональних інвестицій. В